ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“ – БЪЛГАРИЯ
ГОДИШНИК, ТОМ IV, 2025 – ПЕДАГОГИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
PAISII HILENDARSKI UNIVERSITY OF PLOVDIV – BULGARIA
ANNUAL, VOL. IV, 2025 – FACULTY OF EDUCATION

DOI: 10.69085/afp20254210

ВАЖНОСТТА НА РОДИТЕЛИТЕ В СОЦИАЛНАТА РАБОТА – ДОБРИ ПРАКТИКИ И ПОЛИТИКИ ВЪВ ВЕЛИКОБРИТАНИЯ

Екатерина Ужиканова-Ковачева
ek.ujikanova@uni-plovdiv.bg

Резюме: *В България рамката на подкрепа на родителите, стояща в основата на социалната работа със семейства, основно се свързва с необходимостта да се изследва въздействието на настъпилия риск. Силните страни на семействата следва да бъдат във фокуса на подкрепата към родителите и изследването им да дава достатъчно доказателства за това, което е важно да се реализира на практика. Възприемането на подход в социалната работа с родители, основан на изпреварващи рисковете дейности, често остава встрани от фокуса. Доказателства и примери за действащи практики, подходящи и с нова насоченост на социалната работа в подкрепа на родителството, се открояват с иновативни комплексни характеристики, какъвто е британският опит в последните години. Статията представя различни практики, показващи нова насоченост и отношение в действия, спрямо реализирането на подкрепяща социална работа към родителите . Изследването извежда основни акценти на водещи и стратегически програми, развити и реализирани във Великобритания с фокус родителство и семейна подкрепа, защита и закрила на деца.*

Ключови думи: *социална работа, родители, социални услуги, защита, деца*

THE IMPORTANCE OF PARENTS IN SOCIAL WORK – GOOD PRACTICES AND POLICIES IN UK

Ekaterina Uzhikanova-Kovacheva
ek.ujikanova@uni-plovdiv.bg

Abstract: *In Bulgaria, the framework of parent support, which underpins social work with families, is mainly linked to the need to examine the impact of the risk that has occurred. The strengths of families should be the focus of support for parents and their research should provide sufficient evidence of what is important to implement in practice. The adoption of an approach in social work with parents based on anticipatory risk activities often remains out of focus. Evidence and examples of current practices, appropriate and with a new focus on social work in support of parenting, stand out with innovative complex characteristics, such as the British experience in recent years. The article presents various practices showing a new focus and attitude in actions towards the implementation of supportive social work for parents. The study highlights the main highlights of leading and strategic programs developed and implemented in the UK with a focus on parenting and family support, protection and safeguarding of children.*

Key words: *social work, parents, social services, protection, children*

Увод

Много предпоставки и рискове се свързват със значението на социалната работа, основно в контекста на родителството и подкрепата на семействата. Стойността и резултатите, които професионалната общност определя за водещи, особено при развитието на детето и неговия потенциал, имат решаващо значение за постигането на цялостна визия и отношението към важността на родителите и родителството. Отделни елементи от тази визия се свързват с ролята на специалистите за благосъстоянието на

децата и семействата, за притежаването на умения за родителство и постигането на положителни резултати, за готовността на родителите да осигуряват задоволяването на основните потребности на децата и т.н. Желанието на професионалната общност следва да е насочено към развитие на детето и семейството, което да показва цялостна грижа на семейната система за всеки отделен член без изключение и зависимост от системата. В основата на тази цялостна визия стоят политическата рамка за социална и семейна подкрепа, законодателството и нормативните регламенти за осигуряване на помощ и подкрепа към уязвимите семейства и техните деца. Компетенциите на специалистите и тяхното подкрепено прилагане, като законодателна рамка и подходи за подкрепа на семействата, наравно с чувствителността на обществото по тази тема, също имат своето неизменно място.

Все повече изследователи акцентират на значението на социалната работа (Глушкова, 2024), нуждите на родителите и децата, както и техните позитивни отношения (Манева, Ангелова, 2024), „важната роля на общуването на детето с възрастния за неговото личностно и психическо развитие“ (Гинина, 2023: 7), конкретните подходи за социално и социално-педагогическо консултиране (Манева, 2024, Величкова, 2023), както и компетенциите на социалните работници (Глушкова, 2024, Вазова, 2022). Темата за предизвикателства в сферата на социалните услуги или социалната грижа през последните години има нов прочит и ангажира специалисти от различни сфери със своята актуалност. При прочит на нови изследвания и практики се откриват доказателства за централната важност на родителството и неговото влияние върху развитието на децата, но същите са отнесени най-често към фокуса на настъпващия риск и последиците от неговото проявление, а не към предхождащите го особености, касаещи самоосъзнаване и култура, информираност, избор и качество на родителство и грижа.

Изложение

Настоящото изследване е провокирано именно от необходимостта, произтичаща от нуждата за единна визия за важността на родителите и родителството, която по примера на британската

практика и опит в социалната работа с родители и семейства се потвърждава. Съществуващите иновативни практики и инструменти, насочени към подкрепа на родителите и защита на децата във Великобритания, са представени в отделни официални документи на страната в изпълнение на разпоредбите на водещи закони – Закон за децата от 1989 г. (Children Act, 1989) и Закон за децата от 2004 г. (Children Act, 2004). В официалните закони, подкрепящи закрилата на децата и родителството, се откриват доказателства за наличието на подход, основан на благосъстоянието на децата и определящ първостепенно значение на решенията относно помощта, закрилата и грижите за децата, които винаги трябва да се вземат в техен най-добър интерес. Насърчаването на благосъстоянието на детето се определя като свързано със защита и неговата закрила. Според Закона за децата от 2004 г. на Великобритания това се отнася до дейността, която се предприема за защита на децата, които страдат или е вероятно да пострадат от значителна вреда. Регламентите на закона определят и възлагат на местните власти задължението да насърчават сътрудничеството с партньори и други агенции, за да се подобри благосъстоянието на децата в техния район. Той също така възлага задължения на редица организации и лица да гарантират, че и те обръщат достатъчно внимание на децата, нуждаещи се от помощ и защита. Определянето на нуждата от единна визия и отговорност, съвместна инициативност, действия и мерки са залегнали и в други официални документи, които страната определя като законодателни. Статията представя основни законодателни регламенти, примери от практиката и доказателства, които поставят на централно място ролята на междуинституционалното и правителствено партньорство между институциите.

1. Свидетелства за ангажираност към грижата за децата и родителите

Един от водещите британски документи, който свидетелства за ангажираност към грижата за децата и семействата, е Националната рамка за социални грижи за деца на страната. Рамката представя органите и властите за подкрепа на децата и семействата, работещи в партньорство с други агенции, включително полиция-

та, здравеопазването и образованието. Ръководството, което е неизменна част от националната рамка, потвърждава, че „местните власти не могат сами да отговорят на нуждите на всички деца, млади хора и семейства, те трябва да си сътрудничат с други, за да се възползват от знанията, уменията и експертния опит на други агенции“ (Children Social Care National Framework, 2023, p. 3).

Националната британска рамка определя партньорите и институциите, отговарящи за защита и грижа за децата и семействата, които заедно с други агенции, включително образователните институции, разполагат с насоки, свързани с работата им за защита на безопасността и подкрепата на благосъстоянието на децата и младите хора. Националната рамка се изпълнява ведно с насоките, като представеният списък не е изчерпателен:

- Законова рамка за етапа на подготовка за ранно детско развитие (EYFS);
- Съвети за споделяне на информация за специалисти по защита на децата и семействата;
- Регламенти за защита на децата, младите хора и възрастните в риск в рамките на Националната здравна служба (NHS) – рамка за отчетност и увереност;
- Упълномощена професионална практика за полицейска дейност;
- Престъпна експлоатация на деца и уязвими възрастни: граници на окръзите;
- Насърчаване на здравето и благосъстоянието на децата, за които се полагат грижи.

Практическата реализация на целите по отношение изпълнението на Националната рамка за социални грижи за деца е организирана около 5 ключови принципа – сътрудничество, учене, предоставяне на ресурси, включване и взаимна подкрепа. Принципите определят как партньорите по закрила на децата и родителите – другите агенции, трябва да работят заедно и да съгласуват практиката си, включително спрямо резултатите, заложени в Националната рамка (Children Social Care National Framework, 2023, p. 17). Националната рамка приканва всички ръководители на местните власти и детските тръстове, включително главните изпълнителни директори, директорите на службите за деца, ди-

ректорите на общественото здравеопазване и водещите членове на службите за деца и родители, да изпълняват своите отговорности по начин, който подкрепя и овластява по-широката работна сила в социалните грижи за деца, за да постигнат най-добрите възможни резултати за децата, младите хора и семействата. Те насърчават използването на доказателства за информиране и подобряване на начина, по който се възлагат и предоставят услугите за тяхна подкрепа.

По отношение на социалните услуги и тяхното развитие посоката следва ангажиране и единство при предоставяне на подкрепа за децата и родителите. В налични документи, свидетелстващи за приемането на неизменната роля на социалната работа като водеща, е представен нов прочит – предлагащ радикални реформи. В своя статия преподавател по социална работа в Университета в Бирмингам, Саймън Хауърт, коментира практиката в социалната работа, приемането ѝ като подкрепяща, в която семействата могат ефективно да имат своята роля както в процеса на оценка на рисковете за тях, така и в посока управлението им (Haworth, 2018), което на практика се реализира чрез подкрепата на социалните работници в социалните услуги.

Представеният кратък анализ, който свързва практиката и нормативните регламенти във Великобритания по отношение на децата и семействата, е показателен и стратегически. Следващите проучени примери са малка извадка от практиката на страната и представят действащи иновативни програми и проекти, част от правителствената стратегия за социалните грижи за децата, защита на семействата и подкрепата чрез социални услуги.

2. Цялостна система за организиране на социалната работа за защита на децата и семействата

Една от водещите програми във Великобритания – програмата „Стабилни домове, изградени върху любов“, стартира през 2023 г. и инвестира над 45 милиона британски лири за проектиране и тестване на радикални реформи в редица местни области в рамките на политики, касаещи семейна помощ, закрила на детето, семейни мрежи и партньори за защита. Програмата включва цялостна система за организиране на социалната работа в подкрепа

на защитата на децата и семействата, като включва *4 ключови елемента*:

- **създаване на местни мултидисциплинарни услуги за семейна помощ**, обединяващи ранна помощ и грижи за деца в нужда, за да се гарантира, че семействата с множество нужди получават по-ранна и безпроблемна подкрепа, за да могат да преодолеят предизвикателствата, да останат заедно и да процъфтяват;
- система за **закрила на детето, която защитава всички деца от значителни вреди – вътре и извън дома** – ръководена от нови експерти, специализирани междуведомствени екипи за закрила на детето, включително ръководени от социални работници и специалисти по закрила на детето, наред с информация и подкрепа за всички родители в областта на закрилата на детето;
- по-широко използване на семейните мрежи, включване на по-широкото семейство във вземането на решения на по-ранен етап в цялата система и **предоставяне на практическа и финансова подкрепа чрез пакети за подкрепа на семейните мрежи**, които да им помогнат да се грижат за безопасността на децата и здравето им у дома;
- по-силни и по-ясни **междуведомствени споразумения за защита**, включително засилена роля на образованието, подобрен обмен на информация и ангажиране на децата и семействата при проектирането и осъществяването на реформи.

Решението и насоките за реализиране на промените в страната се основават на доказателства и съществуващи добри практики, включително от други правителствени програми. При преглед на една част от тези програми се отчитат съществени ангажименти на страната към по-добрата и синхронизирана работа на отговорните институции. Друга част от програмите акцентират на ефективната и навременна подкрепа към семействата, с нов поглед върху грижата за децата. Потвърждение за решителните действия по отношение на политиката в подкрепа на семействата може да се проследи в изложенията на съответните правителствени програми.

3. Социална работа по посока интервенции и визия за подкрепено ранно детско развитие

Следващият положителен пример са **Програмите „Семейни центрове“ и „Старт за живот“** (Family Hubs and Start for Life programme guide August, 2022), които подкрепят изпълнението на ангажиментите, мерки и дейности за ефективна социална работа по посока интервенции и визия за подкрепено ранно детско развитие, публикувани като правителствена политика през март 2021 г. в документа „Най-добрият старт за живот: визия за 1001 критични дни“. Практиката показва, че програма се ръководи съвместно от Министерството на образованието и Министерството на здравеопазването и социалните грижи във Великобритания. Програмата подпомага създаването и изграждането на мрежа от семейни центрове, които предоставят подкрепа на родителите и полагащите грижи, за да могат да се грижат за своите бебета и деца, подобрявайки здравните и образователни резултати за всички. За всички деца и семейства в Англия се предоставя подкрепа, за да се намалят неравенствата в здравеопазването и образованието за бебета и малки деца.

4. Системен подход в подкрепа на родители и семейства

Друга програма, прилагаща системен подход и представяща пример за стимулиране на промяна в подкрепата на семействата чрез социални услуги, е **Програма „Подкрепа за семействата“** (Supporting Families programme guidance, 2022 – 2025). Тя прилага системен и семеен подход, като идентифицира семейства с множество проблеми с високи разходи, които биха могли да се възползват от по-ранна и по-добре координирана подкрепа. Програмата цели да стимулира промяната в системата на местно и национално ниво, като се работи с местните власти и техните партньори за създаване на обединени местни услуги, способни да идентифицират нуждаещите се семейства, да предоставят правилната подкрепа и да се изгради тяхната устойчивост, за да се предотврати насочването/пренасочването към задължителни услуги.

5. Подкрепа за родителството през призмата на въздействието на конфликтите в семейна среда

Следващата програма, реализирана във Великобритания за подкрепа на семейната цялост и взаимоотношения в криза, акцентира върху важна тема за родителските конфликти – Програма за намаляване на родителските конфликти (Reducing Parental Conflict programme, 2021). Тя представя значението на темата за родителството през призмата на въздействието на конфликтите в семейна среда върху психичното здраве на децата и дългосрочните им шансове за живот. Програмата е широкообхватна и комплексна възможност за местните организации, лидери и власти да организират дейности и мерки за подкрепа на семействата, намиращи се в ситуация на конфликт. Програмата предоставя ресурси, които да помогнат на лидери, мениджъри и други специалисти да повишат осведомеността относно въздействието на родителските конфликти, включително обучение и инструменти, които да помогнат на практикуващите да говорят с родителите за важността на здравите взаимоотношения.

6. Устойчиви семейства и укрепване на местните социални услуги

Друга програма, насочена към безопасността и стабилността на семейната среда, е **Програма за укрепване на семействата и защита на децата** (Strengthening families, protecting children (SFPC) programme, 2023). Програмата подпомага местни власти да внедрят проекти, насочени към иновации в социалните грижи за деца в собствения си район. Програмата и проектите дават възможност на повече деца да останат у дома в безопасна и стабилна семейна среда, така че по-малко деца да се нуждаят от грижи. Основните дейности са насочени към укрепване на местните системи за организиране на практиката им, разработване на услуги, които изграждат устойчивост в семействата, и даване на възможност на социалните работници да управляват риска по-уверено, така че децата да могат да останат безопасно в дома си.

Краткото представяне на положителните примери и практики е показателно за новата насоченост на политика, която е развиваща и подкрепяща човешкия ресурс, децата, семействата и

нуждите на общностите. Развитието на социалната политика, социалната дейност и социалната работа, в частност социална закрила и подкрепа в новото хилядолетие в България, са вече факт (Сотирова, 2016: 34).

Представеният анализ на опита и практиката във Великобритания не претендира за изчерпателност по темата, а е кратък поглед върху насоченост, която следва да привлича и надгражда практиката на социалната работа в подкрепа на децата и родителите и на други държави. Знанието може да се определи като една от възможностите да се противодейства на предаването на отделни форми на несправедливост между поколенията, както твърди и екип от изследователи по темата с думите, че „невъзможността за предаване на знанията на по-младите хора в семейството, общността, професията или средата наричаме несправедливост“ (François and college, 2023). Важността на навременната и чувствителна интервенция може да подобри здравето както на майката, така и на детето, както твърдят Cusworth и колеги (Cusworth et al., 2019). В практиката са налични достатъчно доказателства за възможности за противодействие и развитие на системи за подкрепа на семействата, но са налице и отделни нужди. В подкрепа на нуждата от междуинституционална рамка за подкрепа на уязвимите групи деца (Манева, 2024) и семейства се отличават и изследвания на други автори (Munro, 2008, Helm, 2010), които оприличават съвместните усилия на професионалистите като пъзел, чиито части следва да се сглобят професионално, но това би означавало единство на разбирането на политиките, рамките и мерките на подкрепа, практиката и действията на множество отговорни за родителството и децата в институции. Глобалното определение за социална работа представя достатъчно ясно ангажимента на всеки практикуващ професията „социален работник“, посочвайки, че „въз основа на теории, свързани със социалната работа, социалните и хуманитарните науки и знанията на коренните народи, социалната работа си взаимодейства с хора и структури с цел преодоляване на житейските предизвикателства и повишаване на благосъстоянието“, което при съпоставяне със основните задачи на професията включва и насърчаване на социалните промени и социалното развитие, социалното сближаване и овластява-

нето на хората (Global Definition of Social Work, 2014, p. 1). Промените в сектора на социалната работа, социалните дейности и услуги в последните години бележат значителен напредък, но „социалната практика показва, че секторът на социалните услуги се характеризира с различия в рамките на страните от ЕС“ (Русанова, 2024: 2) и извън него. Както твърди Л. Векова, „предизвикателствата на времето, тяхното преодоляване и провеждането на рационална, ефективна и хуманистична политика са сред определящите фактори за актуалността и значението на иновациите в глобален и национален аспект (Векова, 2023: 153), каквато може да се приеме, че предстои по отношение на визията и политиката в подкрепа на родителите и семействата. Единната визия и подкрепа на ново отношение към родителството и семействата е съществено предизвикателство. Инициативността при прилагане на иновативни подходи за подкрепа на семействата е необходимост, която стои пред професионалистите и държавата. Предвид наличието на подходящи примери и действащи практики, определената посока е възможност и перспектива, идваща навреме, използваща натрупан опит отвътре и отвън.

Заключение

Социалната работа с родители от ново поколение показва нуждата от развиване на ново и организирано отношение към родителството и семейната грижа, което е в активната си фаза. Информацията, представена като част от дейностите на Великобритания и нейния опит в подкрепа на семействата и децата, свидетелства за мащаба на промените, които са необходими за постигане на подобрения в действащите политики, нормативи, цели и стратегии. Процесът може да се определи като сложен, налагащ взимането на трудни решения, например по отношение изместването на фокуса от социална работа за семействата в риск към универсални подходи, услуги по превенция, ранно идентифициране и ранна интервенция. Нуждата от нови подходи в социалната работа с родителите и децата налага промяна и на визията на социалната политика. За да е реалистично признаването на нуждата от промяна на отношението ни към родителството и децата, то следва и управлението на социалната работа на практика да

стои във фокуса на политиките. Съществуват примери за наличие на универсални услуги, изградени в отделни общности, но общата визия и приемственост на практиката следва да е организирана на база оценка на нуждите, развитие на подходи и услуги, ефективност, резултатност и изграждане на капацитет на общностите, които впоследствие да осигуряват подкрепяща среда за децата и семействата на своето местно ниво, а това е възможен процес, регулиран от политиките. Ръководството на такава професионална общност, която е с единна визия за важността на родителството, би означавало насърчаване на законодателни промени, промяна на подходите към семейната подкрепа и мерки, които имат развиващ характер.

Литература

1. Ангелова, В. (2024). Девиантно поведение при младежи – теоретични постановки в България. В: Годишник на Пловдивския университет, Педагогически факултет, том III, Пловдивско университетско издателство, с. 186 – 197, ISSN 2815-4134 (Print), ISSN 2815-4487 (Online), DOI: 10.69085/afp20243186 (Angelova, V. (2024). Deviantno povedenie pri mladezhi – teoretichni postanovki v Bulgaria. V: Godishnik na NU „Paisii Hilendarski“, tom I, Plovdiv: UI „Paisii Hilendarski“, s. c. 186 – 197, ISSN 2815-4134 (Print), ISSN 2815-4487 (Online), DOI: 10.69085/afp20243186).
2. Векова, Л. (2023). Социалните иновации. Списание „Педагогика“, Pedagogika-Pedagogy, Number 4s, https://doi.org/10.53656/ped2023-4s.15, 153 – 162. (Vekova, L. (2023). Sotsialnite inovatsii. Spisanie „Pedagogika“ Pedagogika-Pedagogy, Number 4s, https://doi.org/10.53656/ped2023-4s.15, s. 153 – 162.)
3. Вазова, Т. (2022). Значимостта на компетентностния подход за управлението на човешкия фактор в социалната сфера. В: Годишник на Пловдивския университет, Педагогически факултет, том I, Пловдивско университетско издателство, с. 198 – 208, ISSN 2815-4134 (Print), ISSN 2815-4487 (Online) (Vazova, T. (2022) Znachimost na kompetentnostnia podhod za upravlenieto na choveshkia factor v sotsialnata sfera. V: Godishnik na NU

„Paisii Hilendarski“, tom I, Plovdiv: UI „Paisii Hilendarski“, s. 198-208, ISSN 2815-4134 (Print), ISSN 2815-4487 (Online).

4. Величкова, М. (2023). Ролята на учителя в социално-педагогическата работа с деца в риск. В: Годишник на Пловдивския университет, Педагогически факултет, том II, Пловдивско университетско издателство, с. 221 – 235, ISSN 2815-4134 (Print), ISSN 2815-4487 (Online). (Velichkova, M. (2023). Rolyata na uchitelya v socialno-pedagogicheskata rabota s deca v risk, V: Godishnik na NU „Paisii Hilendarski“, tom I, Plovdiv: UI „Paisii Hilendarski“, s. c. 221 – 235, ISSN 2815-4134 (Print), ISSN 2815-4487 (Online).
5. Гинина, Б. (2023). Общуване и комуникативно развитие на детето. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“. 140 с. ISBN 978-619-202-881-7. (Ginina, B. (2023). Obshtuvane i komunikativno razvitie na deteto. Plovdiv: UI „Paisiy Hilendarski“. 140 c. ISBN 978-619-202-881-7.)
6. Глушкова, Н. (2024). Компетентностен подход в обучението на социални работници като предпоставка за реализиране на политиките за социално включване. В: Годишник на Пловдивския университет, Педагогически факултет, том III, Пловдивско университетско издателство, с. 47 – 60, ISSN 2815-4134 (Print), ISSN 2815-4487 (Online), DOI: 10.69085/afp20243047 (Glushkova, N. (2022) Nyakoy realnosti, perspektivi I predizvikatelstva pred organizatsiata I upravlenieto na sotsialnata rabota. V: Godishnik na PU „Paisii Hilendarski“, tom I, Plovdiv: UI „Paisii Hilendarski“, s. 47 – 60. ISSN 2815-4134 (Print), ISSN 2815-4487 (Online).
7. Манева, Г. (2024). Социално-педагогическо консултиране и ефективна работа в мултидисциплинарен екип. В: Актуални политики и практики в образованието. Преподаване и учене за развитие на умения за 21. век, Сборник с доклади, ВТУ, Педагогически колеж – Плевен, 26 – 27 април 2024 г., с. 139 – 145 (Maneva, G. (2024). „Sotsialno-pedagogichesko konsultirane i efektivna rabota v multidistsiplinaren ekip“, vav Aktualni politiki i praktiki v obrazovanieto. Prepodavane i uchene za razvitie na umenia za 21 vek, Sbornik s dokladi, VTU, Pedagogicheski kolezh – Pleven, 26 – 27 april 2024 g., s. 139 – 145).

8. Манева, Г., Ангелова, Д. (2024). Социално-педагогическо консултиране с цел развитие на позитивни отношения сред децата. В: „Социалната работа в променящия се свят – образование, изследвания, политики и практики. Сборник с доклади от научно-практическа конференция с международно участие. София: Българска асоциация за образование по социална работа, ISBN ISBN 978-619-92882-1-4. (Maneva, G., D. Angelova (2024). Sotsialno-pedagogichesko konsultirane s tsel razvitie na pozitivni otnoshenia sred detsata. V: „Sotsialna rabota v promenyashtia se se svyat – obrazovanie, izsledvania, politiki I praktiki. Sbornik s dokladi ot nauchno-prakticheska konferentsia s mezhdunarodno uchastie“. Sofia: BAOSR, ISBN ISBN 978-619-92882-1-4.)
9. Русанова, Л. (2024). Еволюция на социалните услуги в България – опит за проекция на модел на социалните услуги, Е-списание СОЦИАЛНА РАБОТА 2024, брой 2, година XII, 1–23. (Rusanova, L. (2024). Evolucia na socialnite islugi v Bulgaria – opit za proekcia na model na socialnite uslugi, E-sipisnie Socialna Rabota 2024, 2 broi, godina XII, 1-23).
10. Сотирова, В. (2016). Ролята на Пъблик рилейшънс за популяризиране на социалната работа. Сборник „Актуални проблеми на социалната работа“, Университетско издателство „Неофит Рилски“ Благоевград, ISBN 978-954-00-0096-1. (Sotirova, V. (2016). Rolyata na Pyablik rileyshans za populyarizirane na cotsialnata rabota. Sbornik „Aktualni problem na sotsialnata rabota“. UI „Neofit Rilski“ Blagoevgrad, ISBN 978-954-00-0096-1.)
11. Children Act (1989) guidance and regulations Volume 2: care planning, placement and case review July 2021. UK. Retrieved from: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/60e6fb43d3bf7f56896127e5/The_Children_Act_1989_guidance_and_regulations_Volume_2_care_planning__placement_and_case_review.pdf
12. Children Act (2004). UK Public General Acts 2004 . Part 1. Retrieved from: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2004/31/part/1/enacted
13. Children Social Care National Framework, GB-December, 2023. Retrieved from https://assets.publishing.service.gov.uk/media/

657c538495bf650010719097/Children_s_Social_Care_National_Framework__December_2023.pdf
14. Cusworth L, Biehal N, Whincup H, Grant M & Hennessy A (2019). Children looked after away from home aged five and under in Scotland: experiences, pathways and outcomes. Commissioned by an anonymous donor. Permanently Progressing? Building Secure Futures for Children in Scotland. Retrieved from: https://afascotland.com/learning-zone/permanently-progressing, http://hdl.handle.net/1893/30234
15. François Jomini, David Jousset, Fred Poché, and Bruno Tardieu (2023). Pour une nouvelle philosophie sociale. Transformer la société à partir des plus pauvres. Lormont: le Bord de l'eau éditions, DL 2023. 1 vol. (233 p.): couv. ill. en coul. ISBN: 9782356879912, ISSN: 1778-7483.
16. Family Hubs and Start for Life programme guide August, 2022. Retrieved from https://www.gov.uk/government/collections/family-hubs-and-start-for-life-programme
17. Global Definition of Social Work (2014): Bulgarian Translation. Retrieved from: https://www.ifsw.org/wp-content/uploads/2018/06/Global-Definition-of-Social-Work-Bulgarian-Translation.pdf
18. Haworth, Dr. Simon, "Hazily defined and a culture of risk: how can social workers properly approach risks of future emotional harm?" (Community Care magazine for social workers, 19 October 2018). Retrieved from: https://www.communitycare.co.uk/2018/10/19/hazily-defined-and-a-culture-of-risk-how-can-socialworkers-properly-approach-risks-of-future-emotional-harm/
19. Helm, D. (2010). Making sense of child and family assessment: how to interpret children's needs Jessica Kingsley Publishers.
20. Munro, E. (2008). Lessons from research on decision making Child welfare research: Advances for practice and policy, pp 194-200.
21. Strengthening families, protecting children (SFPC) programme, 2023. Retrieved from: https://www.gov.uk/guidance/strengthening-families-protecting-children-sfpc-programme

22. Reducing Parental Conflict programme, 2021. Retrieved from: https://www.gov.uk/government/collections/reducing-parental-conflict-programme-and-resources
23. Supporting Families programme guidance 2022 – 2025. Retrieved from: https://www.gov.uk/government/publications/supporting-families-programme-guidance-2022-to-2025